

fî'in çadırı kurduğunu görünce inip orada konakladı. Öğle, ikinci, akşam ve yatısı namazlarını kıldırıp bir müddet uyudu. Gece bineğiyle Mekke'ye gitti, vedâ tavafını yaptı. Ardından sahâbîlere hareket edileceğini duyurdu. Zilhicce'nin 14. günü yola çıkıp 29 Zilhicce'de (27 Mart) Medine'ye ulaştı. Resûl-i Ekrem dönüşünde de aynı güzergâhı takip etti. Kaynaklarda dönüş yolculuğuyla ilgili fazla bilgi verilmekte, sadece Medine'ye varışı ve girişi anlatılmaktadır. Buna göre Mekke'den dönüşünde âdeti olduğu üzere Zülhuleyfe'de kaldı ve geceyi orada geçirdi. Sabahleyin Muarris yolundan Medine'ye tekbir getirerek, hamd ve senâ ile dualar ederek girdi. Daha sonra devesini mescidinin önünde çöktürdü, önce mescide girip iki rek'at namaz kıldı, ardından evine geçti. Hz. Peygamber, Vedâ haccıyla tebliğ görevini yerine getirmiş, 100.000 civarındaki ashâbı da buna şahitlik etmiştir. Resûl-i Ekrem üç ay kadar sonra da dünyaya veda etmiştir.

Kaynaklar, Hz. Peygamber'le birlikte haccedenlerin sayısını 100.000, 114.000, 124.000 civarında, hatta daha fazla göstermektedir. Resûlullah'ın ilk defa bu kadar kalabalık halkla birlikte yaptığı hac, gerek hac vazifelerinin öğretilmesi gerekse Vedâ hutbelerindeki tebliğleriyle büyük önem arz etmektedir. Vedâ haccıyla ilgili birçok eser kaleme alınmıştır. Bunların bir kısmı şöylece sıralanabilir: İbn Hazm, *Haccetü'l-Vedâ'* (nşr. Memduh Hakkî, Beyrut 1966); Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Haccetü'l-Vedâ'* (nşr. Mustafa Abdülvehid, Beyrut 1986); Muhammed Zekerîyyâ el-Kandehlevî, *Haccetü'l-Vedâ'* (Beyrut 1997); Nâsîrüddin el-Elbânî, *Haccetü'n-nebî kemâ revâhâ 'anhû Câbir* (r.a.) (Beyrut 1983; Dimaşk 1987); Rifat Oral, *Hz. Peygamber'in Veda Haccı* (İstanbul 2006), *Peygamberimizle 27 Gün: Vedâ Haccı* (Ankara 2010); Abdülazîz b. Merzûk et-Tarîfî, *Şîfatü Hiccetü'n-nebî* (s.a.v.) (Riyad 2004); Camilla Adang, "The Prophet's Farewell Pilgrimage (Hijjat al-Wadâ'): The True Story, According to Ibn Hazm" (*Jerusalem Studies in Arabic and Islam*, XXX [Jerusalem 2005], s. 112-153); R. Blachère, "L'allocation de Mahomet lords du pèlerinage d'adieu" (*Mélanges Louis Massignon*, Damas 1957, I, 223-249).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 186; V, 31, 72, 251, 267, 411; Dârimî, "Muḳaddime", 24; Müslim, "Hac", 147; Tirmizî, "Hac", 57, "Tefsîrü'l-Kur'ân", 9; Nesâî, "Menâsikü'l-hac", 211; Vâkıdî, *el-Megâzî*, III, 1088-1115; İbn Hişâm, *es-Sîre*², II, 601-606; Abd b. Humeyd, *el-Müntehab min Müsnedi 'Abd b.*

Humeyd (nşr. Subhî es-Sâmerrâî – Mahmûd M. Halîl es-Saîdî), Beyrut 1408/1988, s. 270-271; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 172-189; Bîrûnî, *el-Âsârü'l-bâkiye 'anil-kurûnî'l-hâliye* (nşr. C. E. Sachau), Leipzig 1878, s. 62-63; İbn Abdülber en-Nemerî, *ed-Dürr fi'htîşârî'l-megâzî ve's-siyer* (nşr. Şevki Dayf), Kahire 1386/1966, s. 266-268; Ahmed b. Muhammed el-Kastallânî, *el-Mevâhibü'l-ledünniyye* (nşr. Sâlih Ahmed eş-Şâmî), Beyrut 1412/1991, IV, 402-464; İbrahim Sarıçam, *Hz. Muhammed (s.a.s.) ve Evrensel Mesajı*, Ankara 2001, s. 351-356.

BÜNYAMİN ERUL

VEDÂ HUTBESİ

(خطبة الوداع)

Hz. Peygamber'in

Vedâ haccında okuduğu hutbeler.

Resûl-i Ekrem Vedâ haccı (10/632) sırasında Arafat, Mina ve Akabe gibi yerlerde ashâba hitap etmiş ve kısa, veciz bir şekilde tavsiyelerde bulunmuştur. Bu hitabeler, Câhiz'in *el-Beyân ve't-tebyîn* (II, 31-33) adlı eseri başta olmak üzere bazı tarih kitaplarında derlenerek uzunca bir Vedâ hutbesi metni teşkil edilmiştir. "Hutbetü'l-vedâ" ifadesini ilk defa Câhiz kullanmış, bu ifade daha sonraki müelliflerce de benimsenmiştir.

Resûlullah'ın arefe günü Arafat'ta irat ettiği ilk hutbe Cübeyr b. Mut'im, Câbir b. Abdullah ve Abdullah b. Mes'ûd gibi sahâbîler tarafından nakledilmiştir. Câbir b. Abdullah'ın anlatımına göre Hz. Peygamber Arafat'a gelince Nemire'de kendisi için kurulan çadıra yerleşmiş, güneş batıya doğru kayınca devesiyle vadinin ortasına gelmiş ve deve üzerinde ashâba hitap etmiş, Rebîa b. Ümeyye b. Halef adlı sahâbî de söylediklerini tekrarlamıştır. Süleyman b. Amr b. Ahvas, Ebû Bekre ve İbn Abbas'ın naklettiklerine göre Resûl-i Ekrem bayramın birinci günü Mina'da da halka hitap etmiştir. İbn Abbas'ın hutbeyi naklettikten sonra, "Allah'a yemin ederim ki bu sözler Resûlullah'ın ümmetine vasiyetidir; burada hazır bulunanlar bulunmayanlara tebliğ etsin" şeklindeki sözleri manidardır. Hadis kaynaklarındaki bazı rivayetlere göre Hz. Peygamber yine bayramın birinci günü şeytan taşlama yerlerine gittiğinde halka tekrar hitap etmiştir. Bayramın ikinci veya üçüncü günlerinde aynı mevkide irat ettiği hutbeyi Abdullah b. Ömer, tâbiünden Ebû Nadre ve Ebû Hürre er-Rekkâşî amcasından naklen anlatmaktadır. İbn Ömer'in bu rivayetine göre Nasr sûresi Vedâ haccı esnasında Mina'da teşrîk günlerinin birinde nâzil olmuş, Resûlullah bunun vedalaşma anlamına gel-

diğini anlamış, devesine binerek Akabe'ye gelmiş, sahâbîler onun etrafında toplanınca tekrar bir hutbe irat etmiştir. Bazı rivayetlerde ise hitabelerin zamanı verilmemektedir. Muhtemelen yine bayram günlerinde Mina'da gerçekleşen hemen hemen aynı içerikteki bir hitabeyi de Amr b. Hârice ile Ebû Ümâme el-Bâhilî nakletmiştir. Hz. Peygamber'in bu hutbelerinde söylediği sözler âdeti bir vedalaşma gibidir. Orada bulunanların şahsında bütün ümmetine mesajlar veren Resûlullah, hitabelerinin sonunda ashâba Allah'ın kendisine verdiği tebliğ görevini yerine getirip getirmediğini sormuş ve "evet" cevabını alınca, "Tebliğ ettim Allahım, şahit ol!" demiştir.

Resûl-i Ekrem'in birkaç yerde yaptığı bu konuşmalarda soru-cevap tarzını kullandığı, çok kalabalık olan cemaatten birçoğunun duyması için aynı sözleri tekrar tekrar söylediği anlaşılmaktadır. Konuşmaların sonunda tebliğini ulaştırdığını onaylatması iletişim açısından ayrı bir önem arz etmektedir. Hutbe metinlerinde görülen farklılıkların mâna ile rivayet edilmesinden, râvi tasarruflarından veya mezhep faktöründen kaynaklandığı söylenebilir. Hz. Peygamber'in miras olarak bıraktığı şeyin rivayetlere Kur'an veya Kur'an ve Sünnet yahut Kur'an ve Ehl-i beyt şeklinde yansımalarıyla ilgili ihtilâf bu şekilde açıklanabilir. Ayrıca hadis usulüne göre ferd, garîb, hatta şâz kalan bazı rivayetler de söz konusudur.

Vedâ hutbelerinde bütün insanlara yönelik evrensel mesajlar olduğu gibi kul haklarını ilgilendiren konular da ele alınmıştır. Dolayısıyla Vedâ hutbesinin alternatif bir insan hakları beyannâmesi niteliğinde sayılması isabetli olmamakla birlikte Allah'ın affetmeyeceği iki günahın biri olan kul hakkına büyük önem vermesi dikkat çekicidir. Resûlullah Vedâ hutbelerinde can ve mal dokunulmazlığı, Câhiliye âdetlerinden olan ribânın ve kan davalarının kaldırılması, suçun şahsiliği, karı-koca arasındaki haklar ve sorumluluklar, çocuğun babasından başkasına nisbet edilmemesi, müslüman kardeşliği, müslümanların birbiriyle savaşmaması, emanetlerin sahiplerine iade edilmesi gibi doğrudan kul hakkını ilgilendiren hususlar yanında kendisinin son peygamber olması, ümmetine miras olarak Allah'ın kitabını ve sünnetini bırakması gibi temel esaslara vurgu yapmıştır. Vedâ hutbesiyle Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun 1948'de yayımladığı İnsan Hakları Evrensel Beyannâmesi'ni karşılaştıran çalışmalar yapılmıştır (bk. bibl.).

VEDÂ HUTBESİ

Hz. Peygamber'in Vedâ hacci sırasında konakladığı ve Vedâ hutbesini okuduğu alanda yapılan Mescid-i Nemire (Fatma – Orhan Durgut fotoğraf arşivi)

Güvenilir kaynaklardaki rivayetlerden derlenen Vedâ hutbeleri metni ana hatlarıyla şöyledir: Hz. Peygamber Allah'a hamd ve senâdan sonra şöyle buyurdu: Ey insanlar! Bilmiyorum, belki de bugünden sonra burada sizinle bir daha buluşamayacağım. Allah'ın rahmeti bugün sözümü işitişip onu iyice kavrayanların üzerine olsun! Benim bu sözlerimi burada bulunanlar bulunmayanlara bildirsin. Olabilir ki bildirilen kimse burada bulunandan daha iyi anlar ve itaat eder. Ey insanlar! Biliniz ki rabbiniz birdir, atanız da birdir. Bütün insanlar Âdem'den gelmiş, Âdem de topraktan yaratılmıştır. Arap'ın Arap olmayana, Arap olmayanın Arap'a, beyazın siyaha, siyahın da beyaza hiçbir üstünlüğü yoktur. Allah katında üstünlük ancak takvâ ileidir. Biliniz ki bu şehriniz Mekke, bugününüz arefe ve bu ayınız zilhicce nasıl mukaddes ve dokunulmaz ise mallarınız ve canlarınız da aynı şekilde dokunulmazdır. Câhiliye devrindeki her türlü ribâ kaldırılmıştır, ayağının altındadır. Fakat ana paranız sizindir. Ne haksızlık edin ne de haksızlığa uğrayın. Kaldırdığım ilk faiz amcam Abbas b. Abdülmuttalib'in faizidir. Câhiliye devrinin kan davaları da kaldırılmıştır. Kaldırdığım ilk kan davası akrabalarımın Rebîa b. Hâris b. Abdülmuttalib'in oğlu Âmir'in kan davasıdır.

Ey insanlar! Kadınların haklarına riayet etmenizi ve bu hususta Allah'tan korkmanızı tavsiye ederim. Siz kadınları Allah'ın

emaneti olarak aldınız. Onların namus ve iffetini Allah adına söz vererek helâl edindiniz. Dikkat edin! Sizin kadınlar üzerinde hakkınız olduğu gibi onların da sizin üzerinizde hakları vardır. Sizin onlar üzerindeki hakkınız iffet ve namuslarını korumalarıdır. Kadınların sizin üzerinizdeki hakları geleneklere uygun biçimde yiyecek ve giyeceklerini sağlamanızdır. Kadınlar hususunda Allah'tan korkun ve onlara en iyi şekilde davranın. Ashabım! Bugün şeytan sizin şu topraklarınızda yeniden saltanat ve nüfuz kurma ümidini ebediyen kaybetmiştir. Fakat size yasakladığım şeyler dışında küçük gördüğünüz şeylerde şeytana uyarırsanız bu da onu sevindirir ve cesaret verir. Sözümü iyi dinleyin ve belleğin. Müslüman müslümanın kardeşidir. Bir müslümanın malı rızası olmadan diğer bir müslümana helâl olmaz. Sakın zulmetmeyin. Herkes ancak kendi işlediği suçtan sorumludur. Baba oğlunun, oğul da babasının suçundan sorumlu tutulamaz. Allah her vârisin mirastan payını tayin etmiştir. Artık bir vârisin diğer mirasçıları mahrum edecek şekilde vasiyette bulunulması helâl değildir. Çocuklar babalarından başkasına nisbet edilemez. Ödünç alınan şeyler sahibine geri verilmelidir. Yararlanılmak üzere alınan şeyler de sahiplerine iade edilmelidir. Borçlar ödenmelidir. Birinin borcunu üstlenen kefil de o borcu ödemelidir. Kimin yanında bir emanet varsa onu sahibine iade etsin. Rabbiniz olan Allah'tan

tan sakının, O'na kulluk edin. Beş vakit namazınızı kılın. Ramazan ayında oruç tutun, hac ibadetini yerine getirin, mallarınızın zekâtını gönül hoşluğuyla verin. Yöneticilerinize Allah'ın kitabına uydukları sürece itaat edin ve böylece rabbinizin cennetine girin. Benden sonra küfre ve sapkınlığa düşüp birbirinizin boynunu vurmayın. Benden sonra hiçbir peygamber gelmeyecektir. Ey müminler! Size iki emanet bırakıyorum. Onlara sınırsız sarıldığınız takdirde bir daha asla yolunuzu şaşırmasınız. Bunlar Allah'ın kitabı Kur'an'la peygamberinin sünnetidir (veya Ehl-i beyti). Daha sonra Resûlullah, "Ey insanlar! Yarın beni sizden soracaklar. O zaman ne diyeceksiniz?" deyince ashap, "Allah'ın risâletini tebliğ ettin, görevini yaptın, bize nasihatte bulundun diye şahitlik ederiz" dediler. Bunun üzerine Resûlullah şehâdet parmağını semaya doğru kaldırdı, sonra da insanlara doğru çevirip indirerek, "Şahit ol yâ rab, şahit ol yâ rab, şahit ol yâ rab!" dedi (*Müsned*, VII, 307, 330, 376; Bu-hârî, "Hac", 132, "Meğâzî", 78; Müslim, "Hac", 147; Ebû Dâvûd, "Menâsik", 56, 61; Tirmizî, "Tefsîrül-Kur'ân", 10; İbn Mâce, "Menâsik", 76, 84; Vâkîdî, III, 1103, 1110-1111; İbn Hişâm, IV, 259-261; İbn Sa'd, II, 183-186; Câhiz, II, 31-33; Taberî, III, 150-152; ayrıca bk. Gökalp, s. 35-96). Vedâ hutbeleriyle ilgili muhtelif çalışmalar yapılmıştır (bk. bibl.).

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 186; V, 31, 72, 251, 267, 411; VII, 307, 330, 376; Dârimî, "Mu-kaddime", 24; Tirmizî, "Hac", 57, "Tefsîrül-Kur'ân", 9; Nesâî, "Menâsikü'l-hac", 211; Vâkîdî, *el-Megâzî*, III, 1103, 1110-1111; İbn Hişâm, *es-Sire*², IV, 259-261; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, II, 183-186; Abd b. Humeyd, *el-Müntehab min Müsnedi 'Abd b. Humeyd* (nşr. Subhî es-Sâmerrâî – Mahmûd M. Halîl es-Saîdî), Beyrut 1408/1988, s. 270-271; Câhiz, *el-Beyân ve't-tebyîn*, II, 31-33; Taberî, *Tarih* (Ebû'l-Fazl), III, 130-152; İbn Hazm, *Haccetü'l-vedâ'* (nşr. Memdûh Hakkî), Beyrut 1966; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *Haccetü'l-vedâ'* (nşr. Mustafa Abdülvâhid), Beyrut 1986; Muhammed Hamîdullah, *el-Veşâ'îku's-siyâsiyye*, Beyrut 1405/1985, s. 360-368; Cihan Aktaş, *Veda Hutbesi: İnsanın Temel Hakları*, İstanbul 1992; Ebû'l-Hasan en-Nedvî, *Rahmet Peygamberi* (trc. Abdülkerim Özyayın), İstanbul 1996, s. 366-369; Hâşim Sâlih Mennâ, *Hutbetü'r-Resûl fi hacceti'l-vedâ'*, Dübey 1416/1996; Mehmet Şener, "Veda Hutbesinin İnsan Hakları Yönünden Kısaca Tahlili", *Doğuda ve Batıda İnsan Hakları (Kutlu Doğum Haftası: 1993-94)*, Ankara 1996, s. 125-130; Osman Şekerci, *İnsan Hakları Alanında Temel Belgeler ve İslâm*, İstanbul 1996; Muhammed Zekeriyâ el-Kandehlevî, *Haccetü'l-vedâ' ve cüz'ü 'umrâtı'n-nebî şallallâhu 'aleyhi ve sellem*, Beyrut 1418/1997; Vehbi Ünal, *Peygamber Efendimizin Veda Hutbesi*, İstanbul 1998; Murat Gökalp, *İlk Dönem Hadis ve İslâm Tarihi Kay-*

naklarına Göre Veda Hutbesi Rivayetlerinin Tetkiki (yüksek lisans tezi, 2001), AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü; Yavuz Ünal, Hz. Muhammed'in Vasiyeti (Veda Hutbesi), Çorum 2006; İbrahim Bayraktar, "İslam'ın İnsana Tanıdığı Bazı Temel Haklar ve Vedâ Hutbesi", *EAÜİFD*, sy. 9 (1990), s. 245-269; sy. 10 (1991), s. 221-231; H. Ahmet Özdemir, "Son Peygamber'in Son Mesajı Olarak Vedâ Hutbesi", *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, V/1 (2005), s. 95-112.

BÜNYAMİN ERUL

VEDALAR

Hinduizm'in kutsal metinlerine verilen ad.

Sanskritçe'de **vid** (bilmek) kökünden türeyen **veda** "ilâhî ya da kutsal bilgi" anlamına gelir ve genellikle Hinduizm'in Rig Veda, Yacur Veda, Sama Veda ve Atharva Veda'dan meydana gelen kutsal metinlerini ifade eder. Asılları Sanskritçe olan bu kitapların genelde milâttan önce 5000-2000 yılları arasında oluşturulduğu kabul edilse de ne zaman düzenlenip yazıya geçirildikleri kesin şekilde bilinmemektedir. Vedalar'ın kökenini çok eskiye (m.ö. 6000/4000'ler) götürülen vardır. Geleneksel Hindu inancına göre bu metinlerin tamamı dumanın ateşten çıkmasına benzer biçimde Brahma'dan bir nefes şeklinde sudûr etmiş, önce eskiden yaşamış azizlere (rişi) bildirilen metinler uzun yıllar nesilden nesile aktarıldıktan sonra yazıya geçirilmiştir. Vedalar insan elinden çıkmamıştır ve vahiydir (şruti). Tarihçilere göre Vedalar, Hindistan'ı işgal eden Ârî ırkların dinî inançlarını yansıtan geleneklerin derlenerek yazıya geçirilmesiyle teşekkül etmiştir.

Vedalar dinler tarihi açısından Hinduizm'in kutsal kitabı olma bağlamında önem arzederken Hint-Avrupa ırkına ait en eski dokümanı meydana getirmesi bakımından da dil bilimi ve kültür tarihi açısından büyük öneme sahiptir. Vedalar'ın dili Farsça, Grekçe, Latince, Almanca, Litvanca, Hititçe, Ermenice, Frigce, Rusça gibi pek çok Avrupa, Anadolu ve Asya dilleriyle ortak olup proto-Hint Avrupa dili denilen ve bu dillerin tamamını içine alan bir ana dil grubundan kopan ilk kollardan biridir. Bundan dolayı Hitit, Grek, eski İran ve Alman kültürlerindeki pek çok inanç biçiminde mevcut tanrı isimlerinin (Zeus, Mitra, Frdra ...) Vedalar'da ortaya çıkması (Dyaus, Mitra, Vritra ...) şaşırtıcı değildir. Vedalar'ın nasıl oluştuğu konusu hâlâ açıklık kazanmamıştır. Batılı araştırmacılar Vedalar'ın, Pencap civarında yaşayan Hint-Avrupalı kabilelerin milâttan önce 2000'

lerde başlayan dağılıma ve göçleri sonucunda Hindistan'a inerek orayı ele geçirme sürecinde teşekkül ettiğini kabul ederler. Birçok Hint kökenli bilim adamı ise böyle bir göç dalgasının meydana gelmediğini, Hint-Avrupalılar'ın ve dolayısıyla Vedalar'ın anavatanının Hindistan olduğunu ileri sürer.

Hinduizm'e göre ezeli ve ebedî (anantha ve anadi) olan Vedalar tanrılar tarafından rişilere vahyedilmiş ilâhî kitaplardır. Bugün Brahmoizm adını alan Hindu gruplarıyla Güney Hindistan'daki bazı kabileler hariç bütün Hindular, Vedalar'ın vahiy eseri kutsal kitap niteliği taşıdığını kabul etmektedir. Vedalar'ın Hint literatüründeki resmî adı Veda Samhita'dır (düzenlenmiş Veda). Vedalar'ı teşkil eden her cümle "mantra" adıyla bilinir ve bunlar melodiyle okunur. Vedalar Sanskritçe'den farklı bir dille okunamaz, okumaya da bir tür besmele olan "om" kelimesiyle başlanır. Her Veda kendi içinde "mandala" denilen kitapçıklara bölünmüştür. Ayrıca her bir Veda kitabı dört kısımdan oluşur: Mantra (Samhita), Brahmaran, Aramyaka ve Upa-nişad. Bugün konuları ve ortaya çıkış zamanları itibarıyla Rig, Yacur, Sama ve Atharva olmak üzere dört çeşit Veda koleksiyonu mevcuttur.

Vedalar'ın başlangıçta Aryen din adamlarının ritüel esnasında söylediği sözlerden derlendiği düşünülmektedir. Bunların yazılı olmasa bile şifahi bir külliyyat halinde milâttan önce 1000'li yıllarda bir araya getirilmiş olması ihtimali yüksektir. Bu derlemelerin milâttan önce VI. yüzyıl civarında yazıya geçirildiğini düşündüren bir takım deliller bulunmaktadır. Bugün itibarıyla en eski yazılı Veda nüshası milâttan sonra XI. yüzyıldan önceye gitmemektedir. Vedalar, günümüze Sâkhâ adı verilen brahman çevreleri tarafından ulaştırılmıştır. Rig Veda'yı zamanımıza ulaştıran altı Sâkhâ vardır. Bunlar aracılığıyla intikal eden Rig Veda nüshaları birbirinden kısmen farklıdır. Bugün mevcut en popüler Rig Veda nüshaları Şakala ve Başkala'dır. Şukla ve Krişna şeklinde iki farklı edisyonu bulunan Yacur Veda yedi Sâkhâ tarafından günümüze ulaştırılmıştır. Özellikle Taittiriya Sâkhâ oldukça iyi korunmuş bir nüshadır. Dört Sâkhâ'sı bulunan Sama Veda'nın en iyi ve en popüler versiyonu Kauthama Sama Veda'dır. Atharva Veda'nın iki versiyonundan en iyi korunmuşu da Şaunaka'dır.

Rig Veda. Vedalar içinde en eskiye uzananıdır (m.ö. 1500 civarı). Rig Veda aslında muhtelif ilâhlara niyaz ve yakarış içe-

ren ilâhilerden oluşur. Kendisine en fazla ilâhî atfedilen tanrılar İndra (250 ilâhî), Agni (yaklaşık 200 ilâhî) ve Soma'dır (100 ilâhî). Rig Veda'nın yarısı bu üç tanrıya atfedilmiştir. Bu Veda'da yer alan otuz civarındaki ilâhî ise hiçbir tanrısal varlığa ait değildir. Bunların yarıya yakını X. kitapta yer alır ve Atharva Veda ilâhilerinde olduğu gibi büyü amaçlı uygulamalarda (zararlı böcek zehirlemeleri, akrep-yılan sokmaları, uykusuzluk, düşmana galip gelme gibi) kullanılır. Diğerleri ise bölgenin coğrafi durumuna, dönemin âdetleri, ahlâkî problemleri ve sıkıntılarına veya kozmogonik düşüncesine dair dünyevî şiirlerdir. Ârîler'in Dasyu / Dasa diye isimlendirdikleri yerli halkla mücadeleleri ve İndra'nın yardımıyla onlara galip gelmeleri de bu ilâhilerde anlatılır. Bu arada siyasî kavgaların ve toplulukların birbiriyle yaptığı ardı arkası kesilmeyen mücadeleler de kutsal metinlerde hikâye edilir. Yine bu ilâhilerden Ârîler'in henüz yerleşik hayata geçmeyip göçebe halinde yaşadıkları, kumara, içkiye düşkünlükleri ve o dönemde hayvan hırsızlığının yaygın olduğu öğrenilir. Siyasî mücadeleler için atların beslenmesi de en önemli uğraşlarından biri olarak zikredilir.

Rig Veda'daki Agni, Surya, Varuna, İndra, Maruti gibi tanrısal varlıkların her biri mutlak güç ve kudrete sahip tanrılar şeklinde ele alınmakta (Rig Veda, I, 32; II, 28; IX, 15), bu yüzden de Rig Veda politeist bir tanrı anlayışını savunur görünmektedir. Ancak aynı metnin diğer ilâhilerinde zaman zaman, "İnsanlar onu İndra, Mitra, Varuna ve Agni, hatta güzel Garutman diye adlandırdılar. Halbuki hakikat tektir, azizler onu farklı isimlerle çağırırlar" gibi beyitlere rastlanmakta (Rig Veda, I, 169; ayrıca bk. X, 121) ve Rig Veda'nın tanrı anlayışının bir çeşit politeizm olarak tanımlanması güçleşmektedir. Bundan dolayı M. Müller, Rig Veda'daki tanrı anlayışını "kathenteizm" veya "henoteizm" şeklinde adlandırmıştır. Müller'e göre kathe-noteizm, çok tanrı bir yapı içerisindeki her tanrının aynı tek tanrıya ait farklı isimlerle anılması veya bu tanrılardan her birinin farklı zaman ve ortamlarda yüce tanrı diye algılanması demektir (*A Dictionary of Comparative Religion*, s. 324). Rig Veda günümüz Sanskritçe'sinin oldukça eski lehçelerinden biri ile kompozite edilmiştir. Bütün ilâhileri manzumdur ve çoğunluğu dört veya beş dizelik mısralardan oluşur. Dördüncü dize genelde sekiz, on bir veya on iki heceli vezni gösterir. İlâhilerdeki on beş farklı vezinden yedisinin daha